

ÅRSSKRIFT 1997

Lokalhistorisk Arkiv for Gjern Kommune

*Vil selv du fatte
dit væsens rod, -
skøn på de skatte
de efterlod.*

(Johs V Jensen)

4. årgang

Lokalhistorisk Arkiv for Gjern Kommune

Bestyrelsen

Formand:	Carl-Johan B. Madsen
Næstformand:	Frode Rydal Nielsen
Kasserer:	Jørn Froberg
Sekretær:	Inger Mikkelsen
Arkivleder:	Tage Franck

Arbejdsudvalget

Børge Lindberg, Gjern
Kirsten Secher, Gjern
Henry Pedersen, Fårvang
Aage B. Schøler, Skorup
Johannes Knudsen, Grauballe
Magnus Christensen, Grauballe
Knud Orla Nielsen, Svostrup
Vagn Hestbæk, Voel
Aage Jacobsen, Sorring
Laurits Madsen, Sorring
Erling Lemming, Skannerup
Egon Rod, Voel

Årsskriftet sælges til medlemmer for 25 kr,
pris til andre 55 kr.

Medlemskontingent 40 kr for par og 25 kr for enlige.

Redaktion:

Carl-Johan B. Madsen   ansvh.
Jørn Froberg
Kirsten Secher

Indhold:

Formanden har ordet	S. 4
Om Gjern-Skannerup kommunes Spare- og Laanekasse. <i>Af Børge Lindberg</i>	S. 5
Anders Wormsborg. <i>Af Børge Lindberg</i>	S. 8
Voel Kro og gæstgiveri. <i>Af Aase Kusk</i>	S. 11
Fra familien Gjesager til Gjern kulturcenter. <i>Af Julie og Karl Gjern</i>	S. 13
En Frihedskæmper fortæller. <i>Af Anker Vest Nielsen</i>	S. 14
Svenske Hilda eller branden i Domdal <i>Af Carl-Johan B. Madsen</i>	S. 18
Et sagn om Troldhøj i Gjern kommune	S. 22

Formanden har ordet

Det siger sig selv, at det forløbne år for en stor del har handlet om halbyggeri, flytteri og alle de forberedelser, der knytter sig hertil. - Det kommer jeg tilbage til, for det har da også været tid til andet i denne periode.

Vi havde vores udflugt til Grønbæk d. 11. juni 1996. Vi er lidt stolte over, at der stadig er så mange til vore arrangementer. Vi var vel en 70 - 80 stykker. Så mange, at der nok kneb med at høre Chr. Kongensgårds interessante historier om de ting, vi så - men det var så også det eneste negative ved den udflugt ! Vejret var fantastisk og Grønbæk by meget spændende med Fischers gamle hospital, den utrolig smukke kirke og dens præstehistorie præget af stærke personligheder. Var det ikke spor af 5 skolebygninger fra hele folkeskolens historie vi så indenfor nogle få 100 m² ? Og så Erik Klippings slotsruiner - jo, det var flot - også selv om det ikke var lokalt !!

Gennem hele perioden har Arkivet deltaget i en arbejdsgruppe omkring at få rejst en bronzestatue af Gjern-maleren, professor Ejnar Nielsen i forbindelse med byfornyelsen i Gjern Midtby. Desværre er der nogle problemer både med økonomien, kunstnerrettigheder og med at det stort set er de samme folk, som har arbejdet næsten i døgndrift på halprojektet, så der er ikke rigtig sket noget endnu.

I september deltog jeg i SLA's årsmøde i Middelfart. Det, der optog mig mest, var en præsentation af EDB i arkivarbejdet. Det viste, at der virkelig er muligheder i dette specielt udviklede Arkiv-program - men vi snakker om udgifter i 25.000 kr. klassen, og det har vi jo slet ikke indenfor rækkevidde !

I november måned afholdt Carl Johan B. Madsen et kursus i slægtsforskning. Det var meget velbesøgt, ca. 14 - 15 deltagere fulgte de 3 aftener, og man var godt tilfreds. Det kunne godt få os til at tage kurset op igen.

En kedelig ting, der skete her i efteråret er, at Kommunen i forbindelse med en sparerunde skar vores tilskud ned fra godt 20.000 til 10.000 kr. - en besparelse på 55% ! Det er der vist ikke andre budgetter, der har været udsat for ! Grunden kender jeg ikke, men lad os nu se, når der falder lidt ro over tingene oven på de lidt stressende halbyggetider!

Som de fleste vel har set, er vi her d. 1. marts 1997 rykket ind i nye lokaler i Kultur - og Idrætscentret. Vi er ikke helt færdige med indretningen, - ja, vi har endnu ikke helt fundet ud af, hvordan tingene står bedst, men vi tror nok, at vi skal falde til i de smukke, lyse, rummelige lokaler med den flotte beliggenhed. Vi er også sikre på at få flere besøg, når først folk har vænnet sig til hallen og får deres ærinder her - det kan vi allerede mærke. Om vi så kan få hyggen og atmosfæren med, det ved jeg ikke, - men hvem siger, at lokalhistoriske interesser kun kan trives i lavloftede og støvede omgivelser ?

Ellers vil jeg slutte med at sige, at vort medlemstal er kommet op over 200, og jeg vil håbe, at I medlemmer vil blive ved med at støtte os og komme her i Arkivet.

Om Gjern-Skannerup Kommunes Spare- og Laanekasse og mit forhold til denne gennem 33 år.

Børge Lindberg.

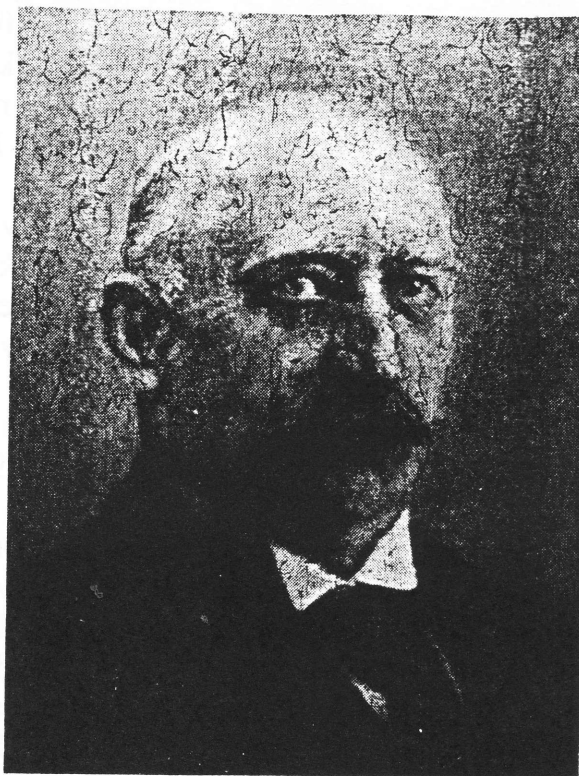
Først noget om sparekassen, dens oprettelse og dens afslutning.

Efter at flere beboere i Gjern og Skannerup sogne i nogen tid havde snakket indbyrdes om at få stiftet en spare- og lånekasse, mødtes 134 personer d. 24. marts 1873 ved Gjern Skole, hvor man så stiftede denne sparekasse. Der blev valgt en bestyrelse, og denne ansatte byskolelæreren J. Bundgaard til at administrere kassen. For os at se i dag var det mange folk, der mødte op i den gamle rytterskole.

Sparekassen havde kontor i skolen i et par år, så flyttedes kontoret ind hos købmand Andersen (nu Østergade 4), her holdt man til indtil 1883, da flyttede man kontoret til Gæstgivergården (nu Erik Raadalsvej 6). I 1903 købtes ejendommen på Borgergade nr. 11. Og her blev man så, til den nuværende sparekassebygning på Østergade 11 A blev taget i brug i 1970. I mange år bestod sparekassens bestyrelse af 9 mand og naturligvis en bogholder og en regnskabsfører. Men i 1937 kom der en lov der sagde, at nu skulle en sparekasses bestyrelse kaldes et Tilsynsråd, og det skulle bestå af 7 personer, hvoraf det ene medlem skulle vælges af Handelsministeren. Gjern-Skannerup Kommunes Spare- og Laanekasse arbejdede som selvstændig institution indtil 1971. D. 1. april dette år indgik man i en fusion med Sparekassen Hammel. Det var den sparekasse, der førhen hed Frijsenborg-Faurskovs Birks Spare- og Laanekasse. De lange titlers tid var forbi.

Så noget om min tid i sparekassemi-
liøet.

Jeg husker, at en eftermiddag i høsten 1949 kom min kone ud til Lille Mølle, hvor jeg høstede og præsenterede et brev, der var kommet med posten. Heri stod: Da du er indvalgt i Sparekassens Tilsynsråd, bedes du komme til møde den og den dato, det og det klokkeslet i Sparekassens kontor. Underskrevet af Alfred Krestensen, den daværende formand. Hvad var nu dette? Jeg havde faktisk ikke hørt om noget Tilsynsråd før, men jeg mødte naturligvis op. Noget nysgerrigt ialtfald og måske lidt nervøs. Jeg vidste jo godt, at det var nogle "gamle gubber", der var i den sparekassebestyrelse.

L. P. Fischer.

Jeg blev vel modtaget og fik så at vide, at man som medlem af Tilsynsrådet var underlagt tavshedspligt om de ting og sager, man kom til kundskab om i Sparekassen. Folks økonomiske forhold var selvfølgelig ikke noget, der kom enhver ved. Og så fik jeg at vide, at det var ens pligt at møde som kasserer i Sparekassens kontortider. Der var kontortid mandag, onsdag og fredag fra kl. 14-17, og jobbet gik på omgang mellem de 7 medlemmer af Rådet. At man fik løn for det, var der ingen der talte om. Lønnen var nu heller ikke værd at snakke om. Det viste sig, at den var 50 kr. årligt (!) Men der fulgte jo også frynsegoder med. Det var den årlige Sparekasseudflugt. Den blev gerne afviklet en lørdag først i juni måned. Jeg tror, at Lis og jeg har været med til mindst 30 af disse udflugter. Vi startede gerne ved 9-10 tiden. Damerne havde frokosten med hjemmefra. Og det er jo ligeså mange kroer som udflugter, vi er kommet ind i. Både på Fyn og Samsø og så ellers i det meste af Jylland fra nord til syd. Sparekassen gav drikkevarer til maden og siden kaffe. Men den afsluttende middag var også på Sparekassens regning, så det var jo meget fint. Nå, men tilbage til min ankomst i Sparekassens regi. På det tidspunkt var der ikke mange hjælpemidler i kontorarbejdet. Kuglepennen var endnu ikke opfundet, og det var gammeldags fyldepen samt en regnemaskine med håndsving, man skulle benytte. Jeg kom gruelig galt afsted en af de første gange jeg var ved kassen. Min fyldepen løb tør, og jeg fik fat i blækflasken, hvor den skulle fyldes fra, men mine fingre var jo ikke vant til det finere arbejde, så væltede jo flasken, så det flød med blæk over bord og protokoller ! Den gamle L. P. Fischer brummede gnavent: "Ja, jeg tænkte jo nok, du skulle komme og ødelægge det hele

for os". Han var på det tidspunkt 80 år, og jeg blev ved den lejlighed klar over, at det var ikke ham, der havde anbefalet mig til Tilsynsrådet.

L. P. Fischer var regnskabsfører og bogholderen var Kristian Andersen, der også var sognefoged. Han var heller ikke af de unge, og de fleste af tilsynsrådsmedlemmerne var også en del ældre end mig, så jeg skulle jo kanøfles. Men sjove var de ind imellem. Jeg husker en af de ældste, der sad ved kassen og skulle afstemme denne ved fyraften. Så brugte han først regnemaskine - det var godtnok - men bagefter talte han tallene sammen i hovedet på den gamle maner. Jeg spurgte ham om, hvorfor på den måde? "Joh", sagde han, "den maskine kunne jo tælle galt !"

Men alt i alt var det ret interessant at være sparekassemand. Blot var der episoder, man godt kunne have været foruden. Det var i de tilfælde, hvor en kunde ikke kunne klare sine indgåede aftaler af økonomisk art med Sparekassen, og derfor blev indkaldt til møde med Direktion og Tilsynsråd. Det kunne være pinligt, når voksne mænd grædende måtte forklare, hvorfor de var kommet i økonomisk krise. Det kunne jeg ikke lide. Men heldigvis fandtes der som regel en udvej for pågældende. Det var jo ikke for at skade nogen, at Sparekassen ville have orden på tingene. I 1951 døde den ældre L. P. Fischer, og Kr. Andersen blev regnskabsfører. Den unge H. P. Fischer blev bogholder. Også nye og yngre folk kom i tilsynsrådet, og det blev et lidt mere muntert arbejds-hold. Det var også hyggeligt, når døren blev låst kl. 17.00, Holger F. smed pennen og sagde: "Lad os så komme ind til Ane og få den kaffe". Anekonen, som han også kaldte hende, boede til leje i lejligheden ved

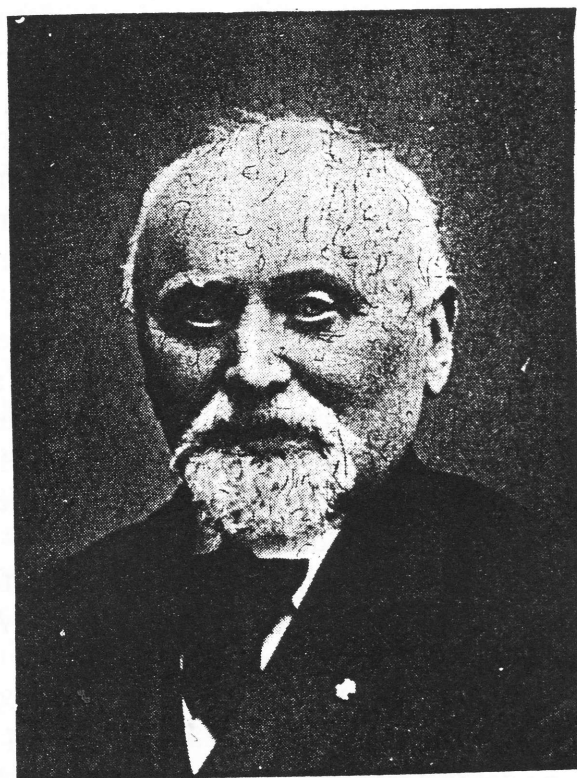
siden af kontoret, og hun skulle sørge for kaffe og brød, når vi havde lukket butikken. Hun havde da været henne hos slagteren og købe 6 skiver pålæg. En regelmæssig tur for hende tre gange om ugen. Om hun betalte mere i husleje er jeg ikke klar over, men hun boede i hvert fald billigt. Efter kaffen skulle vi så ind at stemme kassen af, og det kunne jo nogen gange volde lidt bøvl. Men så, hvis det tog for lang tid, sagde Holger F.: "Lad os ikke bruge tiden på det par øre. Udlign bare i cigarkassen". Det var også frimærkekassen, så der var altid nogle løse penge. Og så skulle de to protokoller underskrives og vi kunne gå hjem. Men sommetider var det sent, inden jeg fik fodret og malket den dag. hvor jeg havde været i "Kassen".

Da der var gået 15-16 år, følte Kr. Andersen, at der var for meget arbejde med rentetilskrivningen og årsopgørelsen, og bad om hjælp til dette. Det blev så mig, der fik det job. Det var i marts måned, hvor der godt kunne blive tid til det for mig. Og så fik jeg for en gangs skyld også lidt ud af det økonomisk ! Således forløb da årene indtil 1968. Det eneste revolutionerende igennem de år var, at vi var gået fra blækflasken til kuglepen. Men nu kom der til at ske store ting for Sparekassen. Bestyrelse og Direktion var klar over, at der måtte fornyelse til, hvis man skulle blive ved at være konkurrencedygtig overfor både banker og Sparekasse (Silkeborg Sparekasse havde bygget på Stationsvej). Først skulle der mere plads til. Man fandt en grund midt i byen på Østergade, og her blev så bygget den bygning, der står i dag, men som nu også er blevet for lille. Og for at få tingene til at hænge sammen, skulle der en yngre sparekasseuddannet mand til.

Ham fik man fat i, og da han kom, begyndte han straks at snakke om fusion til et andet pengeinstitut. Der blev holdt møder både med Andelsbanken, Jyske Bank og Sparekassen Hammel. Valget faldt på Sparekassen Hammel, og det er der vist ingen af parterne, der har fortrudt.

Hvad mit job angår, så blev jeg jo ved at være i embedet, men nu til en rigtig løn. Men siden jeg holdt op d. 1. oktober 1982 er tingene jo blevet mekaniseret endnu mere. Og enden er ikke endda ! Men det kundevenlige image er nok det, der går fløjten, når alting skal foregå så "professionelt".

Jeg må endelig ikke glemme, at da jeg stoppede d. 30. september 1982, fik jeg en flok cykel, som jeg stadig benytter, og jeg har kørt masser af kilometer i de 14 år, der er gået.

Kr. Koudahl.

Anders Wormsborg (21. juni 1894 - 2. maj 1976)

En udvandrerskæbne.

af Børge Lindberg.

Som de fleste sogne i Danmark, havde også Dallerup sogn unge mænd, der efter krigsårene 1914-18 drog over "Dammen", enten til U.S.A. eller Canada. Muligheden for at komme ud og lysten til at prøve lykken, drev ungdommen afsted. Og rygterne lød jo på, at landet hinsiden Atlanten flød med mælk og honning.

Anders Wormsborg, født på Sorring mark i Dallerup sogn, var 25 år da han i 1919 rejste til USA. Han var eneste søn af gdr. Rasmus Peder Wormsborg (1866-1930) og hustru Kjerstine, f. Andersen (1867-1942). De ejede en ejendom på Sorring Mark, nuværende Herredsvej 24. Der hørte et areal i Røgen sogn til: de store lyngbakker, det vi i dag kalder "Store Lyngdal" plantage, Klintrup Hedevej 160.

Efter ankomsten til Amerika fik Anders sit navn omlagt til Andrew og senere, blandt venner, til Andy. Andrew Wormsborg drog vestpå, og tilbragte årene 1919-1948 i staterne Oregon og Washington. Han forblev ugift og arbejdede ved farming og skovhugst. Sled sig tilsyneladende til en formue, men satte den til igen. I et brev til mig, dateret d. 2. maj 1960, skriver han: "Ja, i 1948 var jeg på vej hjem til Danmark. Jeg havde dengang min ejendom i kontante penge, og det var min mening at rejse hjem til Danmark. Jeg var dengang på Pacifickysten, men jeg kom ikke længere end til New York City, og der var jeg så et par uger, men kunne ikke bestemme mig til at rejse alligevel, og så for en tid

rejste jeg meget omkring, og så bosatte jeg mig her i de store skove i Northern Michigan, og her bliver jeg måske nok begravet" (og det blev Andrew).

I et brev fra juli 1974, skrevet til en gammel veninde i Voel, skriver Anders Wormsborg, som nu er 80 år gammel: "--Du skal have mange tak for dit brev til min fødselsdag (d. 21. juni 1974), jeg var meget glad for at modtage det..... Ja, tiden har løbet fra mig, og jeg er blevet en gammel mand. Jeg rejste til Amerika med store planer, om at jeg skulle blive en rig mand, og tre gange har jeg været godt på vej, og så tabt det meste igen. Jeg er ikke ret god en forretningsmand, men har nok." "I de sidste tre år har jeg haft opsyn med en stor Lystvilla og Park, og om sommeren har jeg meget travlt" .. Når man læser Anders' breve, bliver man forundret over hans sikre skrift, der trods hans 80 år er klar og uden rysten. Og når man tænker på, at det mere er øksen og skovlen, der har været Anders' "håndvåben" og ikke pennen, er det forbavsende.

Her skal følge citater fra andre breve, som Anders har sendt gennem årene:

Den 6. juli 1965 skriver han: "... og går på fisketur, når det passer mig, og jeg har fanget så mange ørreder i den sidste tid, men nu er den gode tid omtrent ovre for i år med fiskeriet. For vi har for mange turister her på denne tid af året og for mange automobiler på vejene

med så mange automobilulykker. Over femhundrede mennesker var dræbte på vejene i U.S.A. i de tre dage, som vi fejrede den fjerde juli Celebration, men jeg bliver altid hjemme så....."

I december 1966 skriver Anders: "...Jeg havde 6 jægere boende hos mig igennem jagten. Jeg er altid glad ved, når jagten er forbi, for Jægerne går vilde og skyder at alt, som rører sig, og der er som regel 20-25 jægere skudt og dræbt hvert år. I år var der 600.000 jægere med rifler her i staten Michigan, og de skød ca. 100.000 rådyr. We er altid glad for at modtage jægerne for de bringer en masse penge herop til Northern Michigan! men nu jagten er forbi, er der blevet så stille...".

Endnu et brevcitat (så skal det også være slut): "... Atlanta, oktober 1969: Til Lykke på din fødselsdag, Edvart,....Jeg tænker tit på Jer. Jeg kan huske, da jeg som en stor dreng var hjemme. Du var som en ældre bror for mig. Det var dig, Edvart, som jeg kom til med mine problemer, som da jeg skød Ræven og Grævlingen. Det var dig, som flåede dem og gjorde skindene i orden....".

Anders Wormsborg kom til Danmark i vinteren 1934-35. Da var hans Far død. I vinterens løb skovede han en masse træ til sin Mors hus. Han kom igen til Danmark i sommeren 1939, hvor han atter skovede brænde til moderen. Kort før krigen brød ud i september, rejste han tilbage til the USA (som han sagde), og ingen hørte fra Anders, indtil Aage Christensen Post i 1960 rejste (på lykke og fromme) til Amerika for at opsøre Wormsborg. Aage Post ville købe skoven Store Lyngdal. Anders' mor var død i 1942. Men alle de 20 år, der var gået siden Anders var

rejst, havde været uden kontakt med familie og venner. Og da Aage Post fandt ham i skoven i det nordlige Michigan, kunne Anders knap huske sit modersmål. Men i de 16 år han endnu levede, skrev han jævnligt og fablede altid om at komme hjem og dø i Danmark.

Men sådan gik det ikke. Her er brevcitat fra hans venner i Michigan: Kære Leo og familie (Leo er Anders' søstersøn).

Jeg håber du og din familie har det godt. Jeg kan forestille mig, du er glad for at komme hjem igen efter dine frygtelige erfaringer ved dit sidste besøg i Staterne. Jeg ved ikke helt, hvad der virkelig skete, men fru Bailey sagde, at du havde haft en ulykke. Jeg var i hendes hjem, da hun telefonerede til dig om Andy. Jeg savner Andy. Jeg plejede at besøge ham hver dag, mindst en gang om dagen. Han var sådan en fin gentleman og en kær ven. Jeg fandt Andy den dag, og det var et helt chock. Hvis der er nogen trøst ved hans død, vil det være at vide, at han døde på netop den måde, han kunne ønske det, og meget let. Hans død var øjeblikkelig og med sin økse i sin hånd, akkurat som han ønskede. Vi, eller jeg skulle sige, Jim og Mary, modtog hans aske i dag, og vi holdt en lille højtidelighed for ham på Andy's yndlingsplads, og hans aske blev anbragt (bisat) på hans grund, som han havde ønsket. Et smukt træ blev også anbragt til ære for ham, og der skal blive sørget godt for det. Jeg er sikker på, at enhver her er klar over, at der aldrig vil være en erstatning for Andy. Mary skrev et digt om Andy, og det blev publiceret i Avisen her. Mrs. Bailey vil senere sende nogle udklip af Avisen til Jer. Jim and Mary kommer her til middag og er lige taget fra Detroit. De vil komme her

op hver weekend, og jeg vil prøve at holde øje med deres ejendom, så godt jeg kan for dem og Andy. De bedste hilsner, Jeres venner Earl og Kathrine Mitchell.

Man ser således, at den gamle udvandrer havde skaffet sig venner i det nye land. Og at han fik en død, som kun kunne ønske sig - mæt af dage.

Man kan i bogen om Store Lyngdal, skrevet af Aage Christensen Post i 1963, et par år efter at han fandt Anders Wormsborg i Michigan, læse en del om Anders' rejser i USA. De breve, der er citeret, er alle fra tiden efter 1960, og er sendt til Anders' venner Edvart og Anna Nielsen, der boede nabo til skoven.

Aage Christensen Post og Anders Wormsborg.

Voel Kro og gæstgiveri.

af Aase Kusk.

Voel Kro blev bygget i 1876, samme år som Voel kirke. Kirken står endnu, men kroen er totalt borte, den brændte ned i 1932.

Min interesse for kroen kommer nok især af, at min far, Chr. Rasmussen blev født på Voel Kro d. 3/9 1892 som søn af Mette og Thøger Rasmussen. Jeg har en smule at fortælle om kroen, som andre måske kan være interesseret i.

Mette og Thøger Rasmussen.

Voel Kro var en typisk landevejskro eller rejsekro, og den var kendt som sådan viden om. Mens næsten intet køretøj stoppede op ved Resenbro Kro, så kørte næsten ingen forbi Voel Kro. Voel var centrum for Silkeborgs østlige opland, og når bønder og handelsmænd på vej til Silkeborg nåede Voel, trængte hestene til et hvil og lidt foder, inden man begav sig ud på de sidste 10 kilometer til Silkeborg. Kuske og passagerer fik i reglen også en hjertestyrkning, om ikke andet så en dram.

Det var som sagt en kro, som kun få passerede uden at gøre holdt, og dertil kom, at man her traf venner og bekendte. Selv om der var skiftende kroværter, var der ingen forskel på besøgstellene.

Skomager Peder Andersen, gammel Voelborger født i Sorring, har fortalt, at der fra Sorring om lørdagen ofte kørte henved 20 vogne mod Silkeborg, og alle var inde på kroen i Voel, både på ud- og hjemvejen. Sådan var det også fra de andre byer i Silkeborgs østlige opland.

Kroværter fra 1876.

Den første krovært i Voel hed Høgh. Han havde både købmandshandel og gæstgiveri. Det siges, at det gik godt for ham.

Efter ham kom en mand, der hed Kræn Madsen. Han solgte i 1891 til Thøger Rasmussen for 11000 kr. til overtagelse d. 1/10 1891 for maltgæreri, kro og købmandshandel. Thøger giftede sig samtidig med Mette Kristensen fra Thorupgård. Thøger var født på Voel Nygård. De solgte kroen 3 år senere i 1894 og flyttede til Røgen Friskole. De vendte senere tilbage til Voel i 1900, hvor de overtog Mettes fødehjem. Den næste ejer hed Høgh. Han drev kroen i mange år og endte som kromand i Låsby.

Dernæst kom Søren Andersen, der havde kroen i en årrække. Han købte senere gård på Voel Vestermark - denne solgte han til sin datter og svigersøn, Kirstine og Kristian Rasmussen.

Den næste ejer hed også Andersen, og hans kone hed Lydia.

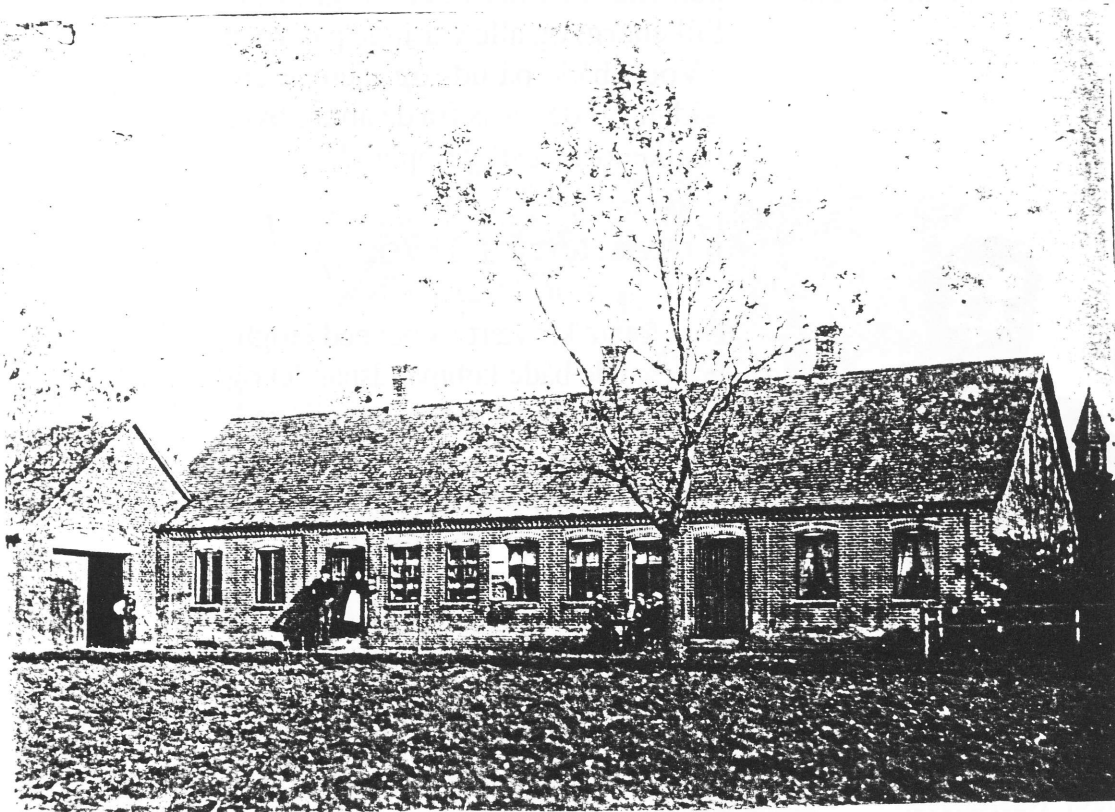
Den sidste kroejer hed Busk.

Efterhånden skiftede kroen karakter. Jernbanen Langå - Silkeborg kom i 1908, og det gav aftræk i forretningen. Bilerne begyndte at komme frem. Det gavnede heller ikke, men det værste var nok, at kroen mistede sin spiritusbevilling i 1923 ved en såkaldt kroafstemning. Da var kroens saga ude.

Bygningerne blev solgt til bager Jensen, der indrettede bageri i bygningen, men i september 1932 brændte kroen ned.

Brandtomten blev købt af købmand Søren N. Kusk, og han lod opføre 2 huse, Hjortgårdsvej 30-32. Senere byggede han endnu et hus på grunden, og huset beboede han til sin død.

Det eneste, der stod tilbage fra kroen, var rejsestalden. Den blev nedrevet og Mathilde og C. Krowicki byggede slagteriudsalg og beboelse på grunden. Forretningen blev lukket i 1981, så også den er blevet historie.

Voel Kro.

Fra familien Gjesager til Gjern kulturcenter.

af Julie og Karl Gjern.

Vi går et par hundrede år tilbage i tiden og befinder os ved foden af bakken hvorpå Gjerns imponerende Kultur og Idrætscenter er rejst. Uden på nogen måde at ville sammenligne mine tipoldeforældres bosted med Kulturcenterets storhed og pragt, tillader jeg mig at riste et par runer oplysninger om den sansynligvis første bebyggelse af matrikel nr. 2 Holmstol, Skannerup sogns kirkejord. Min tipoldefar var, gennem 14 år møller i Lille Mølle og fæster, som også tidligere ejere af møllen har været af Skannerup sogns kirkejord. Den 5. april år 1800 sælger min tipoldefar, Mikkel Andersen Gjesager, Lille Mølle, men beholder fæstet af kirkejorden. Han er kort forinden blevet gift anden gang med pigen Else Mogensdatter fra Mølhøve.

De bygger i år 1800 stuehus og vel også lidt lade og fæhus ved foden af bakken nær opkørslen til Kulturcenteret. Stuehuset blev i 1810, efter køb af Klintrup Vestergård, flyttet dertil, hvor det fortsat fungerer som stuehus.

Indskåret i en egetræsbjælke, som ligger over det sted hvor det gamle åbne ildsted var, står der "Anno aar 1800 Gud fri os fra ildebrand og tyvehaand Else Mogensdatter, Mikkel Andersen Gjesager". Mikkel A. Gjesager er født på Gjesagergård ved Hedensted d. 19 januar 1755. Han har en kort tid haft Kilsgård ved Ry. Den afhænder han i 1786 og blev 10 november samme år gift i Skannerup kirke med Karen Bolette Christiansdatter af Lille Mølle, hun er født 1770. Mikkel og Karen overtager Lille Mølle, da Karens forældre er døde umiddelbart før eller lige efter Brylluppet.

Karens to mindreårige søstre, Inger og Johanne, bliver boende i møllen. Karen Bolette dør 1796 kun 26 år gammel. Mikkel A. Gjesager bliver en tid efter gift med Else Mogensdatter fra Østre Mølhøve født 30. november 1778.

De sælger møllen år 1800 og bygger på Skannerup kirkejord. Hvad de har ernæret sig af på de sandede og stenede jorder ved jeg ikke, men muligvis har han beskæftiget sig med sin kunnen som træskærer eller kunstsnedker. På Klintrup Vestergård, som blev deres hjem, fandtes førhen 8 stole, han havde udskåret. Den sidste af disse har jeg, eller rettere min kone i sin varetægt. Ligesom flere træskærerarbejder er solgt fra gården. Mikkel Andersen Gjesager og Else Mogensdatter havde 3 døtre. Den yngste blev min oldemor og gift med Niels Nielsen Gjern fra Møgelby. Han skriver i sine erindringer, "Anno 6 Juni 1825 kom jeg til Klintrup og blev givtet med Anna Mikkelsdatter 9 juli s aar, Gud under os at leve i glæde og fornøjelse og omsider den evige salighed Amen". Herefter følges årstal og fødselsdatoer af deres 12 børn. Mikkel A. Gjesager døde i Klintrup 1817, hans kone sammestid 1849.

Når det nu næsten 200 år gamle stuehus efter en flytning fortsat står og endnu tjener som menneskebolig næsten uændret, må vi vel mene det har været et godt og solidt stykke byggearbejde.

En frihedskæmper fortæller.

af Anker Vest Nielsen.

Erindringer af Anker Vest Nielsen, Tambogården, Skannerup (1921 - 1993). Redigeret og genfortalt af Tage Franck. Det håndskrevne originalmanuskript findes i Lokalhistorisk Arkiv.

Situationen i foråret 1945.

Det var vinter endnu sidst i februar 1945. Krigen synes at kunne standse snart - men hvordan? Hvordan ville de tyske tropper og især deres generaler tage afslutningen? Højt at flyve, dybt at falde! Faren for en panisk afslutning var overhængende, det havde man før set i historien. Og fra Rusland kom der meldinger om, at tyskerne brugte "den brændte jords taktik", når de trak sig tilbage!

Hvervning af nye frihedskæmpere.

Modstandsbevægelsen havde på det tidspunkt bredt sig fra byerne ud til faktisk alle sogne mere eller mindre, men eftersom tingene blev spidset mere og mere til, øgedes også med hast modstanden.

Men hvervearbejdet var svært! Det var jo let nok at spørge én, man mente var god nok: "Kunne du tænke dig osv...?" Vedkommende sagde ofte: "Ja, - men jeg skal lige tænke over det et par dage" Hvad så? - spørgeren havde hermed røbet sig selv, og samtidig røbet, at han havde kontakt med modstandsbevægelsen!

Den adspurgte kan være pålidelig og god nok, men i en given situation kan han komme til at nævne lidt. Måske har han bestemt sig for at være med, men da han betror sig til sin kone, møder han modstand: "Hvad med børnene, vort hjem - og

mig?" Manden må sige nej - desværre!

Hvordan har den mand det, der nu har søgt mandskab i måske tre uger? Han har henvendt sig til måske tyve mennesker inden for sin egen kreds. Tolv har sagt ja uden kommentarer og holder fuldstændig tæt. Fem har sagt rent nej. De fire af dem kender han godt nok til at vide, at forespørgslen er glemt omgående, men een, som ikke er så sikker, vil være en fare for hververen og hans gruppe. Vedkommende kunne jo komme i klemme, enten ved snak på kroen - eller direkte angivelse! Og de sidste tre, som ville tænke over det, var jo også store spørgsmålstejn! Nej, det var ikke nogen spøg at skulle til at udvide styrken!

Da jeg selv blev hvervet i februar 1945, gik det således til: Far og mor havde været i kirke, og da de kom hjem, sagde mor, at præsten var løbet helt tør for tobak, om jeg ikke nok kunne hjælpe ham med lidt? Jeg havde på det tidspunkt avlet og behandlet en del dansk tobak. Præsten i Gjern-Skannerup, A. Fredslund Andersen, var for mig en god ven. Vi talte tit sammen, og han kom ofte her i mit hjem, uformelt, ad køkken-døren eller staldøren. Mor sagde, at præsten ville vente på mig nede i kirken i Skannerup, så jeg fandt en teerstatningspose og fyldte den med "Melange de Skannerup" og cyklede ned til den hungrende præst.

"Go' da'", sagde præsten, "nå, du kunne godt komme ? Ja, se det var din mor, jeg talte med, så jeg kunne ikke så godt fortælle, hvad jeg egentlig ville, så jeg fandt på det med tobakken. Hun kender jo min last. Næ, det var noget andet, vi må tale om. Tobakken kan du godt tage med igen, jeg har nok foreløbig. Ser du, vi venter og håber jo, at krigen snart hører op, og så er det måske nødvendigt at være forberedt på, at afslutningen kan blive værre end selve krigen for Danmark ! De tyske tropper venter sikkert efter at komme hjem, men generalerne ! Hvis de nu bliver obsternasige og vil sige tak på en anden måde, så kan der jo blive kaos. Vi må for en sikkerheds skyld være forberedte på hvad som helst og så på den måde undgå, at det går ud over mere, end der er sket. Vil du være med ? "Ja, det vil jeg", sagde jeg straks. "Så vil jeg idag kun sige, at Kresten Jensen og dig skal arbejde sammen, og I må helst undgå hinanden til daglig - eller rettere, opfør Jer overfor hinanden som før, det vækker ikke opsigt. Du vil snart blive kontaktet og få opgaver".

Først i marts fik jeg at vide, at min kontakthand ville være en repræsentant med en særpræget opførsel. Ikke andet.

En dag kom der så en repræsentant, som ville sælge vitaminpiller til kreaturer, og mens han var ved at prakke mig en pose piller på, lagde jeg mærke til, at han hele tiden raslede med et nøgleknippe i lommen. Først irriterede det mig, men så blev jeg klar over, at det kunne være kontakthanden. Jeg var i tvivl, men tog chancen - og valgte rigtigt. Opgaven bestod i at gemme nogle nedkastede våben. Vi lavede opbevaringsrum, men et par dage efter

fik vi at vide, at der ikke kom noget denne gang. Tyskerne havde taget hele nedkastningen !

Vi fik våben ud, og vi mødte også til instruktion. Møderne foregik oftest i præstegården i Gjern. Vores gruppe bestod af Pastor Fredslund Andersen og dyrlæge P. Nyengaard, som nok var lederne, og ellers af barber Harald Madsen, Haldor Fischer, søn af teglværksejer H. P. Fischer, og flere andre gode folk.

Befrielsen.

3. maj var vi alle samlede. Spændingen var næsten ikke til at udholde ! Vi lyttede til den engelske radio, og vi fik illegale nyheder og løse rygter.

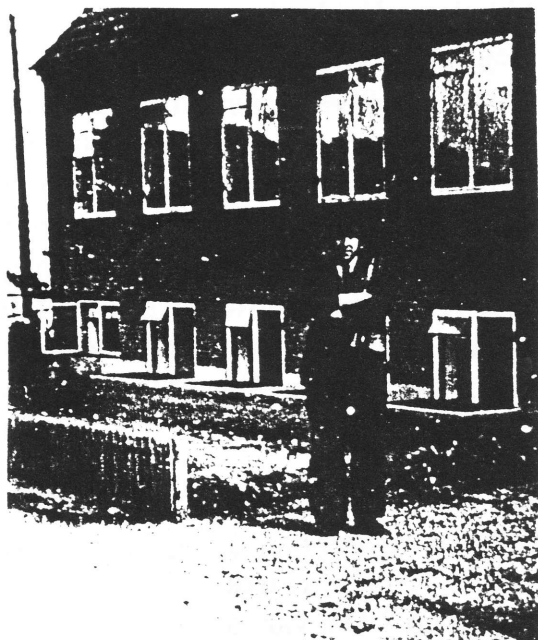
Men d. 4. maj om aftenen kom budskabet: "De tyske tropper i ..... har overgivet sig !!" Hurra, Hurra ! Næe og jo ! Hvad nu ? Det var jo stadigvæk et spørgsmål, hvordan de ville sige farvel - og hvad med Bornholm og Norge, som ikke blev nævnt i kapitulationen ?

5 maj - København var ved at vælte i begejstring. Herude på landet gik det mere roligt til. Jo, vi var ovenud glade og hvor det lettede !

Inden middag fik vi bud om at holde os rede til de første opgaver. Den første opgave bestod i at hente en person, som havde været aktiv tyskvenlig. - Heldigvis var han ikke hjemme, så han slap. Han havde sikkert heller ikke gjort noget, vi kendte lidt til ham, og betragtede ham som en sympatisk ung mand. Det var alt, hvad vi kom ud for i "folkejagten" - heldigvis, for der skete nok ting, som ikke skulle være sket !

På vagt.

Silkeborggrupperne havde travlt, da Silkeborg jo var et af tyskernes hovedcentre for hele landet, så der var mange sager at tage vare på. Der blev derfor sendt bud til Gjern efter mandskab. Da Haldor Fischer og jeg var de eneste ugifte, blev vi udtaget.

Frihedskæmper på vagt.

Vi mødte i Silkeborg og fik vagttur- nus ude ved "Lunden". Der var opstillet et halvt hundrede motorkøretøjer, bl.a. tre "Hvide busser" fra Røde Kors' berømte befrielsestogt til koncentrationslejrene et par måneder tidligere. Ingen af disse køretøjer havde en dråbe benzin i tankene. Der var også rejst 4 -5 barakker fyldt med alverdens materiel, nyt og gammelt mellem hinanden. Der var skrivemaskiner, telefoner, lægeinstrumenter, hjelme, bæltter, lædersetøj til heste, søm, kabel og tråd, samt en hel barak med beklædningsgenstande. Det var nok ting, der kunne interessere en befolkning, der havde levet 5 år med varemangel, og det var det, vi skulle holde vagt ved. Vi var 5 mand på hvert vagthold. 3 mand nede ved

barakkerne og 2 mand ved indkørslen fra Vestergade.

Haldor og jeg havde lånt en gammel motorcykel af mærket "Royal Enfield" af Kai Heise fra Hjortgården i Voel. Han havde haft den med hjem fra England som ung, og den havde stået i et hønsehus lige siden, - men vi fik den til at køre. Kørekort havde vi ikke, men vi havde en grøn køreseddel, så det gik fint.

Arbejdet var som al vagttjeneste trivielt og kedeligt. De første dage var dog ganske rare, for da kom folk hen og snakkede, slog os på skuldrene og gav os chokolade og cigaretter, men efter nogle få dage gik folk blot lige forbi, og efter et par uger kunne vi begynde at mærke kulde og lidt irritation fra folk over at vi stod der på gaden med gevær.

Vores gruppeleder var galvanisator, den senere Hjejlefører Mikkelsen, og hele holdet blev ledet af lærer Jørgen Andersen fra Silkeborg. Over dem igen var Statsskovrider Schoubye og fabriksinspektør Steninge. Især gruppefører Mikkelsen var en herlig fyr at gå vagt sammen med. Når det blev alt for kedeligt, satte han gerne lidt gang i den. Han kunne f. eks. sætte os til at standse og visitere tilfældigt forbigående biler og fodgængere til almindelig morskab.

Vi fik da et enkelt afbrud i kedsomheden, da vi en aften fik øje på en båd, som i ly af mørket var ved at lægge til i den vestlige ende af Lunden. Heldigvis så vi den i god tid, så de nåede kun lige ind til bredden. Så affyrede vi et varselskud og de forsvandt. Det eneste skud, der blev affyret, mens vi var i Lunden.

Vi var jo vagtposter og havde strenge ordrer om ikke at tillade nogen at komme ind, men af og til kom der nogen fra "Ledelsen" og forlangte nøglerne udleveret. Så gik de ned til barakkerne og forsynede sig. Til hvem og til hvad ?? Vi fik så nøglerne igen, men vi kunne ikke rigtig lide det længere ! Det kan være svært at skulle vogte nogen sager, når man så opdager, at en stor del af det går ud på forkerte hænder, - den sorte børs måske !

Den 16. maj skulle der holdes stor frihedsfest i Indelukket. Alle vi modstandsfolk skulle møde ude ved Ansvej og marchere i fire geledder ind gennem byen med orkester i spidsen. Vi stillede op omkring Drewsen og der blev holdt taler. Derefter videre til festpladsen i Indelukket, hvor der var masser af mennesker, højtalere, sang og musik og fest og glade dage.

Så omkring kl. 21 hørtes der skud inde fra byen, og over højtaleren blev det meddelt, at alle der havde vagt, skulle indtage deres pladser. Selv om vi havde fri indtil kl. 24, begyndte Haldor, Barber Madsen og jeg at løbe ind mod byen, ned ad Chr. d. 8's Vej og ned til Østergadekrydset. Da vi kom til Shellstationen på hjørnet, så vi en bil køre over Viborgbroen. Det var en Opel Kadett, og der blev skudt fra begge bilens bagruder, mens bilen kørte ganske langsomt frem. Madsen smed sig bag den cementsokkel, der bar benzinskiltet og afsikrede geværet, og vi smed os ved siden af. Bilen kom langsomt nærmere, og da den var ca. 40 m. væk fyrede Madsen gennem bilens forrude. Samtidig lød en maskingeværssalve fra den modsatte side af gaden, og bilen blev flad på højre baghjul og den sejlede ind til fortovet lige ud for os. Vi dække-

de Madsen, der sprang ud og holdt bilen an. To berusede tyske officerer kom ud. Den ene afleverede sin pistol straks, den anden måtte have en lille påmindelse først. Chaufføren var ramt på kinden af glassplinter, men ellers var alt i orden. Inden længe var vi omringet af et stort opløb af tilskuere, så vi lod chaufføren starte bilen igen, og vi fulgte dem så om til Politistationen, hvor de tre tyskere blev sat ind til overnatning.

Det meste af maj måned gik med vagttjeneste, men indimellem havde vi også nogle lidt dramatiske oplevelser. F.eks. var vi med ude i Svejbæk-området, hvor tyskerne under krigen havde mineret et areal. Nu efter kapitulationen skulle de selv afmontere minerne, og da de havde meldt alt vel, skulle arealet synes. Tyskerne blev nu spurgt, om hele arealet var rensat og klart. Ja, det var i orden. "Udmærket, så skal I have bind for øjnene og gå ind og vise, at arbejdet er korrekt udført !" Tyskerne blev hvide i hovederne og bad mindeligt om at måtte gå området igennem igen. I den næste timestid fandt de 6 - 7 miner mere, og så travede de stykket igennem med bind for øjnene.

Silkeborg Bad var jo Gestapos hovedkvarter og var stærkt armeret med både bunkers og miner. Chefen, General Lindemann, skulle selv organisere tilbagetrækningen, og det tog lang tid efter befrielsen. Allerede inden da var vi taget tilbage til Gjern for at fortsætte vores daglige arbejde - men nu i et frit land.

Svenske Hilda eller branden i Domdal.

af Carl-Johan B. Madsen.

I disse tider er der en del snak om bødkerens hus i Gjern Mejeriby. Den gamle bødker har nemlig overdraget det til kommunen. Men huset ved siden af, beboelsen, har også en historie. Den går en del længere tilbage end bødkerens hus, der er rejst på stedet omkring 1890.

Huset er opført i bindingsværk og er 7 fag langt. Desværre er facaden nu skæmmet af en betonmur, der dækker bindingsværket. Før betonmuren blev sat op kunne man se navnet Domdal, husets navn. At huset kom til at hedde sådan skyldes, at det tidligere har ligget i Domdalen, en lang smal tunneldal nordøst for Gjern.

kirke blevet gift med Maja Kajsa Johansdotter, der også var indvandret fra Sverige. I 1872 flyttede de fra Søby sogn til Gjern sogn, hvor de bosætter sig på Gjern Østermark på Domdalsgården. Her får de 3 børn: Bothilde født 1873, Ane Charlotte født 1876 og Carl Johan Frederik født 1879. Men d. 29. januar 1882 dør Maja Kajsa og Sven Olsen står nu med 3 moderløse børn. Den gang var det ikke normalt med enlige fædre, så Sven Olsen måtte ud at finde en ny hustru snarest muligt. Hende finder han i Mathilde Olofson, født i Skaraborgs Len i Sverige d. 2. eller 4. december 1856, som han bliver gift med d. 23. juni 1883 i

Domdalshuset i Gjern.

Huset blev i 1890 købt af bødker Kromand og flyttet til sit nuværende sted samtidig med, at han flyttede sin øvrige virksomhed ned i Mejeri-byen.

Huset var stuehus i den daværende Domdalsgård, som må være blevet nedlagt omkring 1890, og jorden lagt under gården Pederslyst.

I tiden før husets flytning til Gjern, blev huset udlejet til daglejere på egnen. Blandt andre boede der en Sven Olsen. Sven Olsen var indvandret fra Sverige og var i Søby

Gjern kirke. Deres første barn Marie Louisa bliver født på Domdalsgården d. 16. marts 1884.

Familien boede på Domdalsgården til ca. 1887 - 1888, hvor familien flytter til Kildemaaen på Møgelby Mark i Søby sogn. Her har de bygget et hus på en grund, Sven Olsen havde købt i foråret 1885 med planer om at bebygge med det samme. Som vi senere skal se, gik det ikke helt som planlagt, men til Kildemaaen kom de dog. Familien boede her i nogle år, og børnene Hans Peter

Johannes, født d. 26. januar 1888 og Karl Gustav Hjalmer, født d. 19. december 1889, kommer til. På et tidspunkt mellem Karl Gustav Hjalmeres fødsel og hans dåb d. 16. marts 1890, har familien solgt deres hus i Kildemaaen og er flyttet til Hammel sogn, hvor han bliver døbt. I Hammel bliver datteren Selma Albertine født d. 19. december 1892, men allerede i 1895 er familien flyttet til Haurum sogn, hvor Karl Valdemar bliver født d. 11. august 1895. I 1895 er de flyttet tilbage til Hammel sogn, hvor den sidste søn, Karl Aksel Birger, bliver født d. 8. oktober 1898. I folketællingen 1901 finder vi familien bosat i Hammel by på matrikel 12k.

Mathilde Olufson bliver i 1901 syg og indlægges på Hammel sygehus, hvor hun dør d. 26. august 1901 og begravnes d. 29. august 45 år gammel.

Hvad der videre sker med familien er ikke undersøgt, men mon ikke Sven Olsen bliver boende i Hammel til sin død.

Dette var i store træk historien om Sven Olsen og hans families liv, men det der har inspireret til denne artikel er en episode der udspillede sig på Domdalsgården d. 25. juli 1885 og som fik alvorlige følger for Mathilde Olufson. Samtidig giver det os mulighed for at komme tæt ind på livet af Mathilde Olufson.

Den efterfølgende beretning er hovedsaglig baseret på afhøringer af Mathilde Olufson og vidneforklaringer, således som de er beskrevet i Silkeborg birks politiprotokol 1885 - 1887 og Silkeborg Birks domprotokol 1882 - 1887, der i afskrift venligst er stillet til min rådighed af Jens Mandrup Frandsen i Viborg. Torsdag d. 25. marts 1885 omkring middagstid sad Mathilde Olufson ved sin væv, der stod i Domdalsgårdens baghus, og funderede over sit liv ude

på landet. Ifølge sin afgivne forklaring til Birkedommer Drechsel, var hun i løbet af vinteren blevet ked af at bo på Domdal. Mens hun sad ved væven fik hun den tanke, at hvis nu gården brændte, kunne hun komme væk derfra og måske komme til at bo tættere på en større by.

Dette mente hun kunne betyde en større indtjening på hendes væveri. Som tænk så gjort. Hun tager en æske "svovlstikker" i køkkenet, efter at have taget sin træsko af i forstuen. Herefter går hun op på loftet, ad trappen i forstuen, og sætter ild til noget halm, der ligger deroppe fra sidste tækning i maj måned. Da hun er sikker på, at ilden har godt fat, går hun tilbage til sin væv. Men hun går ikke igang med at arbejde. Hun har nemlig fået dårlig samvittighed over det gjorte. Efter 5 min. går hun ud på gårdspladsen, hvor hun kan se røgen komme ud fra taget. Hun skynder sig straks at tilkalde nabokonen, Jens Bøgeskovs hustru, og fortæller hende, at der er udbrudt brand i huset. Derefter begynder hun at få indboet og børnene ud af huset, samt en ældre svensk kone, Charlotte Gustavsdatter, de har boende. Samtidig sørger Jens Bøgeskovs hustru for, at en gammel aftægtskone, Ane Marie Jensen, der også bor i huset, kommer ud.

I mellemtiden er der kommet flere folk tilstede, og de får hurtigt slukket ilden. Mathilde Olufson havde selv tænkt på, at ilden nok kunne slukkes igen, men havde ikke turdet gå op på loftet.

Istedet havde hun fået næsten hele bohavet ud og var igang med at flytte væven. Efter at ilden var blevet slukket, havde hun været oppe på loftet for at se på skaden. Det meste af den løse halm, deroppe var brændt og der var brændt et lille hul i loftet. Ilden havde iøvrigt været tæt på at få fat i stråtaget.

Enten samme dag eller nogle få dage senere var Mathilde Olufson blevet anholdt og anklaget for at have antændt ilden. Den ovenstående beretning er afgivet af hende ved forhøret d. 30. juli 1885. Inden da var hun blevet fremstillet i politiretten d. 29. juli 1885. Her oplyste hun, at hun hed Mathilde Josephine Johansdatter og at hun var født d. 2. december 1855 i Hasselløsa i nærheden af Gøteborg. Samtidig fortalte hun, at hun for ca. 3 år siden var kommet til landet for at tjene på Lyngbygård, og at hun for ca. 2 år siden var blevet gift med Sven Olsen i Søbyvad og havde levet der siden sit giftemål. Desuden nægtede hun sig skyldig i brandpåsættelse, som hun - som vi har set - tilstår dagen efter. Desuden nægter hun, at hun tidligere har været straffet. Da man ønsker at samle yderligere oplysninger, bliver anholdelsen opretholdt. I forhøret d. 30. juli 1885 bliver spørgsmålet om hun har tidligere har været straffet, taget op igen, men hun fastholder, at hun er ustraffet. Dog indrømmer hun, at hun straks efter ankomsten til Danmark var blevet sigtet for at have stjålet et sjal fra en kone som hun og 2 andre svenske piger havde rejst i tog sammen med. Hun var blevet afhørt af Frijsenborg-Faurskovs birks birkedommer, men var ikke blevet anholdt, og der var ikke sket mere i sagen.

Retten har ikke været overbevist om, at hun talte sandt angående tidligere straffe, og ved retsmødet den d. 10. august havde man da også fra Ålborg modtaget oplysninger om, at hun havde siddet 5 dage i fængsel på vand og brød for ulovlig omgang med hittegods efter dom af 9. september 1882.

Dette havde man fundet ud af, da man var begyndt søge efter Johans-

datter istedet for Olson, som hun kaldte sig her på egnen.

Det virker nærmest som om hun har prøvet at løbe fra sin fortid ved at bruge sin mands efternavn. Dette bevises også af, at hun i sin Ålborg tid blev kaldet Johansdatter.

Ved retsmødet d. 17. august erken-der hun at være straffet med 5 dage på vand og brød i Ålborg.

Herefter berøres emnet ikke mere, og så vidt det kan vurderes, har det ikke fået indflydelse på sagens videre forløb. Efter dette lille sidespring kan vi nu igen vende blikket mod sagen om ildspåsættelsen.

Da Mathilde Olufson ved retsmødet d. 30. juli blev spurgt om be-veggunden for sin handling, forklarede hun, at da tanken om at sætte ild til huset opstod, kunne hun ikke tænke på andet end at hun derigennem kunne komme bort fra gården. Da hun kom op på loftet, havde hun også tænkt på, at hvis gården brændte kunne hun og hendes mand også få udbetalt erstatningen. Men hun nægtede, at hun havde regnet med, at de kunne tjene noget derved, idet hun hævdede ikke at kende indboets værdi eller forsikringssummens størrelse. Hendes tanke var kun, at de ville få deres ting erstattet. Samtidig nægtede hun, at hun før d. 25. juli havde tænkt på at sætte ild på huset. Hun afviste samtidig at hun på noget tidspunkt havde talt med sin mand derom.

Torsdag d. 1. august er der igen retsmøde i sagen og her fremstilles Sven Olsen under vidneansvar i retten. Han oplyste, at hans hustru for nogen tid siden havde snakket med ham om at flytte til en købstad, eller tæt på en, for at hun kunne tjene mere på sin vævning. Men han havde afvist det, og de havde ikke senere talt om sagen.

Endvidere oplyste han, at de i foråret havde købt en byggegrund på Møgel-

by mark, hvor de ville have bygget allerede i sommerens løb, men var blevet frarådet det. De havde derfor besluttet at vente til næste forår. En beslutning de havde været enige om. Også han oplyste, at de ikke havde talt om, at hun skulle sætte ild på gården og kunne ikke oplyse, hvorfor hun har gjort det.

Om forsikringssummen kunne han oplyse, at de var forsikrede for 615 kr., og at det var for lavt ansat. Dette forhold havde de talt om for ca. 1 år siden, men ikke siden gjort noget. Desuden oplyste han, at de var forsikrede i den Vintherske Brandforsikringsforening.

Herefter fremstilledes naboen, Jens Jensen Bøgeskov, som også var bosat på Domdal.

Også han bliver spurgt, om han havde hørt Mathilde Olufson snakke om, at hun var ked af at bo på stedet. Hertil svarede han, at han kun en gang, for et års tid siden, havde hørt hende snakke om, at hun var ked af at bo på så øde et sted som Domdal. Desuden oplyste Jens Bøgeskov at han og hustruen altid havde levet i god forståelse med Sven Olsen og Mathilde Olufsen. Om grunden til at Mathilde Olufsen havde sat ild til huset kunne han intet oplyse, men som han udtalte "var hun hastig i sindet og undertiden også hidsig". Derudover havde han kun godt at sige om hende.

Ved næste retsmøde som var d. 10. august blev der fremlagt en skrivelse af 5. august 1885 fra formanden for "De mindre landeieendomsbesidderes Brandforsikringsforening for rørlig Eiendom i Nørrejylland" samt en skrivelse af 6. august fra direktionen for "Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger" hvori der nedlægges påstand om, at Mathilde Olufsen betalte en erstatning på 14 kr. til brandforsikringen for den

skete skade. Til dette krav havde hun intet at bemærke.

Fredag d. 27. august faldt dommen. Den lød på 2 års forbedringshusarbejde, at betale 14 kr. i erstatning til brandforsikringen, samt sagens omkostninger på 22 kr. Ialt 36 kr. Under hele sagen forsøger anklageren at finde ud af, om der er tale om forsøg på forsikringssvindel, ved så mange gange at bore i spørgsmålet om Sven Olsen havde vidst, at hustruen ville sætte ild til gården. Dette ses også af omtalen af, om de var over- eller underforsikrede.

Men som sagen ligger belyst er der vist ingen tvivl om, at det mere drejer som et fortvivlet forsøg på at komme væk fra Domdal end om bevidst forsøg på forsikringssvindel. Under hele sagen har Mathilde Olufsen siddet fængslet i Silkeborg og er nok ret hurtigt blevet overført til det arresthus, hvor hun skulle afsone sin straf. Hvor det var er endnu ikke belyst, men det kunne være i Odense.

Hvordan hun har haft det i fængslet vides ikke, men hun må være løsladt efter udståelse af 3/4 af straffen, da hun føder sit næste barn d. 28. januar 1888.

Så vidt det vides, var hun heller ikke siden på kant med loven, men levede, som omtalt tidligere i artiklen, et normalt liv.

Et sagn om Troldhøj i Gjern kommune.

Vest for Gjern ligger Gjern bakker, hvoriblandt Troldhøj er at finde. I den bor der en trold, som har lavet sig en vej gennem bakkerne, og ad den kører han ved nattetid, når fuldmånen skinner, med seks kulsorte kokke for sin karet.

En dag kom en fattig kone op på Troldhøj, og der fandt hun en sort kalv ligge og sole sig oven på en bunke kul. Den syntes hun nok, at hun kunne bruge, så hun tog lige så forsigtig kalven og løftede den ned ved siden af kulbunken. Så skovlede hun så mange af kullene over i sit forklæde, som der kunne være, hvorpå hun lige så forsigtig løftede kalven tilbage.

Da det var sket, vendte hun sig for at gå hjem, men bag sig hørte hun en stemme sige: "Havde du ikke taget så sødeligt og lagt mig så blødeligt, skulle jeg have knust hvert ben i din krop !"

Forbavset så konen sig om, men både kulbunke og kalv var forsvundet.

Da hun kom hjem, hældte hun kullene ud ved ildstedet, da var de forvandlet til lutter sølvpenge, og hun blev en velstående kone.